

Biziň hekaýatlarymyz

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Biziň hekaýatlarymyz BIZIŇ HEKAÝATLARYMYZ

Birtopar dindar «Stambul şertnamasynyň ýatyrylmagyny» talap edýär.

Neçüýn?

Olar bilen «Stambul şertnamasynyň» tarapyny tutýan musulmanlaryň arasyndaky teswirleriň tapawudy nämede? Munuň üstünde durmak gerek, çünki bu düşünişmezlik Osmanlydan biziň günlerimize çenli gelen bir bölünşiğe – garaýyş dürlüligine yşarat edýär.

Bilşimiz ýaly, Osmanlynyň gurulyş pelsepesi – Ýaradan bilen ýaradylanyň ýeke-täk gözbaşdan gelip çykandygyny we «birdigini» öňe sürýän «Wahdeti-wujut» taglymatyndan ybaratdy. Bu taglumat Muhiddin Arabydan Hajy Bekdaş Welä çenli uzanan özboluşly pozisiýady...

Orta Aziýaly Muhammet Bahaweddin Nagyşbendiniň nagyşbendili-de bu pelsepä dogry gelýärdi.

Ýunus Emre näme diýýär:

*«Dolduk many öýüne, wujuda seýran kyldyk,
İki jahan seýrini, jümle wujutda bulduk.*
Ýedi gök, ýedi ýeri, daglary, deňizleri,
Jenneti, jähennemi, jümle wujutda bulduk.»*

Soň-soňlar... yslam dünýäsinde «wahdeti-wujuda» garşy gidýän garaýyşlar-mezhepler-tarykatlar orta çykdy. Bu ýagdaý Osmanla-

da aralaşdy.

Osmanlyda wagtyň geçmegi bilen nagyşbendiýe, halidiýe,, selefi-wahhabylyk ýalyk akymlar güýçlenmäge başlady.

Döwlet apparatyna «wahdeti-wujudyň» ýerine «wahdeti-şuhut» aralaşdy. Ýagny, baş konsepsiýa «Barlyk birligi» däl-de, «Şahadat birligine» öwrüldi...

Osmanlynyň dargaýşyny öwrenip geçirilýän ylmy-taryhy işlerde şu bölünşigi-de göz önüne tutmak dogry bolmazmy?

■ DÜNYEWILIGIŇ BINÝADY

Maksatlaýyn çekişmeleri guramakdan daşlaşdyk.

Ownukçyllyga, bimaksatlyga, peslige boýun bolduk.

Meselem, diňe şu tema boýunça nijeme eserler, ylmy işler ýazmak gerek dälmi?

«Wahdeti-wujut» eger Osmanlyda güýjüni dowam etdiren bolsa, imperiýa dinleriň-mezhepleriň arasynda ylalaşdyryjy-sazlaşykly funksiýany amala aşyryp bilermidi?

Bilşimiz ýaly, Balkan ýurtlarynda, mysal üçin prawoslaw hristianlar bilen bekdaşylar ençeme ýyllap käwagt bilelikde ybadat edip agzybirlikde-jebislikde ýaşadylar.

Aslynda... hut şunuň özi dünýewiligiň binýady dälmi?

Aslynda... kemalizmiň dini pelsepesi «wahdeti-wujut» dälmi näme?

Aslynda... Atatürküň alawy we sünni agzalalyklaryna çözgüt getiren dünýewilik garaýşynda «wahdeti-wujudyň» paýy ýokmy näme?

Hem has soňra bu agzalalygy gaýtadan möwç aldyran “Tanzimat musulmanlygy” dälmi?

Häzir başymyza inýän ynanç merkezli bölünşikleriň düýbünde sünniligiň «wahdeti-wujutdan» daşlaşmasy bolup bilmezmi?

Bulary hiç ara alyp maslahatlaşmaýarys...

Bular barada hiç çekişme guramzok...

Pelsepäni unutdyk...

Taryhymyzy unutdyk...

Dinimizi unutdyk...

Çekişmäni, çekişme medeniýetini unutdyk...

Diňe söz uruşdyryp, jemende dawasyny edýäris!

Respublika ideologiyasynyň Günbatary-Günbatarçylygy bire-bir gaýtalaýandygyny aýdýanlar-ýazýanlar, gynansak-da, Tanzimat bilen kemalizmiň tapawudyny bilenoklar. (Şübhesiz... taryha diňe syýasy bähbit gözleme maksady bilen garaýanlarsan başga hili garaýşy tama edibem oturmaly däl!)

Mesele diňe «Stambul şertnamasynnda» däl...

Mesele diňe halyflyga çagyryşda däl...

Aýratynam Dini işler ministriniň kürsüsünde oturan eli gylyçly akmakda hiç däl...

Meseläniň has düýbüne, has çuňňurlara seretmek gerek...

■ BAŞ ILÇI BEÝTMELI DÄLDI

Bugün...

Prezidentiň wekili, baş ilçisi Ybraýym Kalyndan aýratyn söz açjakdym. Onuň «Men, beýleki we aňyrsy» (“Ben, Öteki ve Ötesi”) kitabyny şu gazetiň üsti bilen tankyt edipdim...

Geçen gün ol (internetdäki şahsy hasabyndan) şeýle tweet (sms) atdy:

“ – Biz hekaýatlary bar bolan geografiki giňişligiň nesilleridir. Bize ýüz elli ýyllap modernleşme ady bilen özgeleriň hekaýatlary aýdyldy. Indi öz hekaýatlarymyzy ýazmagyň wagty geldi.”

Ybraýym Kalynyň näme diýjek bolýanyna gowy düşünýäris, men onuň kitabyny setirme-setir okadym...

Elbetde, alym adam bolan Ybraýym Kalyn islän zadyny pikirlenibem, ýazybam biler.

Emma... bir döwletiň wekili-baş ilçisi, imperializme garşy söweşen döwletiň «düýbünü tutujy atalary» hakynda beýle morta tweet atmaga haky ýok!

Atmaga het etmeli däl! Hususanam... agzybirlik-jebisligiň öňe sürülýän günlerinde agzalalyklary, bölünişikleri öňe çykarmagyň kime näme peýdasy barka?

Mesele «modernleşme» bolda bizem gerekli çekişmä gireris. «Günbatarlylaşma» bilen «modernleşme» düşüňjeleriniň tapawudyny ýazarysam, düşündirerisem.

Kemalist ynkylapçylyk bilen Tanzimat boýun egijiligi bir-

birine bulaşdyrmaly däldigini nygtarys. Bolmanda-da bu barada wagty-sagady we ýeri bolanda ýazybam ýörüs.

Hawa, hemişe çekişmegi oňarmak gerek, emma döwlet işgäriniň gündelik syýasata güýmenip, jemgyýetçilik sütünlerini sarsdyrmajak bolmaly.

Baş ilçi ýazjak sözünü ilki mizan terezisinde çekip-saldarlap görmeli eken. Ýurdy bölünşige iterjek sözleri ýazmaly däl.

Ýa bolmasa, döwletiň «gyrmyzy kitaby» üýtgedi-de, biziň habarymyz ýokmy?

Öňümüzdäki günlerde bu temalaryň üstünde aýratyn durup geçmekçi...

Ilkinji nobatda bilinmeli zat:

XXI azyrda täze hekaýatlar eliňe gylyç alyp däl-de, aýal-gyzlaryň hukuklaryny-da öz içine alýan dünýewilik bilen ýazylmalydyr...

Anadoly hekaýatlarynyň süňňünde «wahdeti-wujut» bar, «Stambul şertnamasyny» inkär edýän saud wahhabizmi däl...

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 07.08.2020 ý.

*bulduk – tapdyk.

Terjime eden: Guwanç MÄMİLİYEW. Publisistika